

Prenovljeni zbirki o sitarski in klekljarski obrti na Loškem

V Loškem muzeju smo si zastavili nalogo, da do septembra leta 1999, ko bomo praznovali 60-letnico svojega obstoja, prenovimo, deloma dopolnimo in na novo postavimo tiste etnološke zbirke, ki predstavljajo nekdanje domače obrti na loškem ozemlju. V preteklih letih smo tako že obnovili klobučarsko in glavnikarsko zbirko, oktobra 1998 pa smo za javnost odprli še prenovljeni sitarsko in čipkarsko zbirko. Slednjo smo preimenovali kar Klekljarstvo na Loškem, saj predstavlja le s klekeljni izdelane čipke, ki so bile tržno zanimive in zato tu tudi najbolj razširjene. Naj obe obrti na kratko predstavim!

Sitarska dejavnost je bila nekoč med vsemi avstrijskimi deželami najbolj razvita prav na Kranjskem, in to v vaseh med Škofjo Loko in Kranjem, še posebej v Bitnjah in Stražišču. Mrežice za sita so tkali iz konjske žime. V pisanih virih se ta obrt prvič omenja leta 1598, leta 1658 pa so loški sitarji že ustanovili svoj ceh. V drugi polovici 19. stoletja se je s sitarstvom preživljalo kar 2000 ljudi. Zaradi uveljavljanja novih sintetičnih materialov je ta dejavnost počasi nazadovala in na začetku druge polovice 20. stoletja povsem zamrla.

Klekljanje se je na loško ozemlje razširilo iz Idrije šele v drugi polovici 19. stoletja. Razširilo se je po vsej Poljanski in Selški dolini s središčema v Žireh in Železnikih. V začetku 20. stoletja so v Žireh, na Trati pri Gorenji vasi, v Sovodnju in v Železnikih delovale tudi klekljarske šole, zato se je ta domača obrt takrat še bolj razmahnila. V Selški dolini je tedaj čipke klekljalo že 985, v Poljanski dolini pa okoli 2000 domačinov, po prvi svetovni vojni pa celo 2500. Po drugi svetovni vojni je skrb za klekljano čipko prevzel Državni prodajni zavod za domačo in umetno obrt v Ljubljani. V Selški dolini za ohranjanje te dejavnosti skrbi Turistično društvo v Železnikih, ki že od leta 1963 vsako poletje prireja svoj Čipkarski dan.

Obe obrti, ki sta nekdanj ljudem na Loškem dajali pomemben del zaslužka, sta bili organizirani založniško. To pomeni, da je trgovec založnik sitarje in klekljarje oskrboval z materialom, tako s konjsko žimo, sukancem in vzorci za čipke, ter nato izdelke od njih tudi odkupil in jih sam prodajal naprej.

Obnovljeni zbirki smo razstavili v t. i. kmečki sobi s pravo kmečko pečjo in starim lesenim stropom iz 16. stoletja. V takem domačem ambientu so domačini čipke in sita tudi izdelovali, saj za to svojo dejavnost niso imeli posebnih delavnic. Ker sta obe obrti predstavljeni v istem prostoru, smo ju vizualno ločili tako, da ima vsaka zbirka svojo barvo: sitarstvo oranžno, klekljarstvo pa temnomodro. Na sredini celotnega prostora ju nevsiljivo ločuje vitrina, v kateri je na eni strani prikazana trgovina

Prenovljeni sitarska in klekljarska zbirka v Loškem muzeju

s čipkami, na drugi pa zemljevid z označenimi kraji, v katerih so leta 1907 še izdelovali žimnata sita.

V sitarski zbirki je na treh panojih opisan ter s fotografijami in arhivskim gradivom predstavljen razvoj in zaton te obrti. Tudi same postopke dela od čiščenja žime pa vse do oblikovanja končnega izdelka smo želeli prikazati čim bolj nazorno. Posamezne faze dela smo označili z zaporedno številko ter opremili s kratko razlago, s potrebnim orodjem in hkrati s fotografijo, ki naj nam še natančneje prikaže, kako so ga sitarji pri delu uporabljali. Pri ogledu zbirke tudi zvemo, kam so trgovci založniki sita prodajali in v kako težkih socialnih razmerah so tedaj živele sitarske družine.

V klekljarski zbirki želimo obiskovalca seznaniti z zgodovino te obrti na Loškem, s prodajo čipk ter z orodjem, ki ga pri njihovi izdelavi uporabljajo. Nov pa je prikaz osnovnih sistemov in tehnik klek-

ljanih čipk. Tehnološki in oblikovni razvoj sklekljanih čipk je prikazan na enem stalnem in štirih premičnih panojih. Na prvem je prikazano obdobje od sreda do konca 19. stoletja, na drugem od začetka 20. stoletja do leta 1918, tretji pano obsega čas med obema svetovnima vojnoma, četrti prikazuje obdobje od druge polovice 20. stoletja do leta 1990 in peti, zadnji, čas po osamosvojitvi Slovenije. Premični panoji se med sabo delno prekrivajo, vsak pa je opremljen z nosilno čipko ter opisom določenega obdobja. S premikom panoja si obiskovalec lahko ogleda še čipke, izdelane v tehnikah in oblikah, značilnih za določen čas.

Na koncu bi se rada zahvalila etnologinji Tadeji Primožič, soavtorici klekljarske zbirke, za strokovno pomoč, Matku Omanu za strokovne pripombe pri sitarski zbirki ter oblikovalki Mojci Turk, ki je vse eksponate povezala v ubrano celoto. Zahvaljujem se tudi vsem drugim, ki so kakorkoli pomagali pri postavitvi zbirk, bralce Loških razgledov pa vabim na ogled zbirke.